Journal of Theory & Practice in Curriculum

I.C.S.A. Iranian Curriculum Studies Association

ISSN : 2345-4938
eISSN :2345-4938
Vol.27 (14); 2026
P: 1-14
https://www.jcstpicsa.ir

Dear Makan, Where Are You!!?

Zahra Gooya*

* Full Professor, Department of Mathematics Education, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran. (Editor's Note).
Email: zahra_gooya@yahoo.com

Article Info Abstract

Article type:
Editor's Note

Key words:
Makan Nasiri; Minab; Shajareh Tayyebeh Elementary School; U.S.–Israeli aggression against Iran.

Article history:
Received: 22 September 2026
Accepted: 22 September 2026

This memoir is dedicated to the 168 innocent children of Shajareh Tayyebeh Elementary School in Minab, Iran, who were killed in an attack involving two U.S. missiles that struck the school within 15 minutes of each other on February 28, 2026, while the children were attending classes or playing in the schoolyard. The story of each of these children deserves to be documented by researchers and historians, ensuring that their lives and the circumstances of their deaths are preserved for future generations and remain open to further investigation and scrutiny. My focus on Makan, however, stems from the fact that, despite days of extensive searches, the examination of every possible clue, and even DNA testing, no trace of his remains was ever found. The only item recovered was a single shoe belonging to him.For this reason, Makan, a martyr whose grave remains empty, has become a symbol of the crime committed by the United States and Israel in what I regard as the most dishonorable war in contemporary history. Makan is therefore no longer merely the child of the perpetually grieving Nasiri family; his loss is now indelibly etched in Iran's historical memory. He has become a symbol of the devastation wrought by war, the disregard for children's rights, and the transgression of every ethical boundary in a descent into absolute moral depravity. It is my hope that Makan and the tragedy of Shajareh Tayyebeh Elementary School will mark the beginning of a systematic effort to document this appalling human and moral tragedy. I also hope that this account will help reaffirm the vital role of schools in peace education and in fostering an enduring rejection of war.

Cite this Article:

Goya, Zahra (1405). "Makan, dear, where are you?!!" *Theory and Practice in Curriculum*. Iranian Curriculum Studies Association; 1–14, 14(27).

© 2016 by Iranian Curriculum Association Press Publisher:
Iranian Curriculum Association Press

Extended Abstract

This memoir examines the human, ethical, historical, and educational dimensions of the tragedy at Shajareh Tayyebeh Elementary School in Minab, Iran, on February 28, 2026 (9 Esfand 1404). The attack resulted in the deaths of 168 children and left profound consequences for their families, teachers, and local community. Although every child's life deserves to be documented and remembered, particular attention is devoted to Makan Nasiri, a seven-year-old boy whose remains were never identified despite extensive searches, investigations, and DNA testing. The discovery of a single shoe associated with him, alongside the absence of his body and grave, transformed his story into a symbol of the devastating consequences of war for children and the violation of their fundamental rights.

The narrative begins with Makan's childhood, family relationships, and aspirations. When his mother asked about a classroom assignment concerning future ambitions, Makan explained that he wanted to become a useful person for everyone, like firefighters, teachers, doctors, soldiers, fishermen, and pilots. This aspiration establishes the central ethical theme of the memoir: becoming a responsible human being who contributes to the well-being of others. His story also illustrates the importance of family and school in shaping children's moral development. The account of his name and the family's expectations further emphasizes his individual identity, dreams, and unrealized future.

The memoir reconstructs the morning of February 28, 2026, when Makan and 167 other children attended their regular classes. During the school day, children were engaged in ordinary educational and recreational activities when the missile attack occurred. Teachers and school administrators attempted to contact families and inform them that they should collect their children. Makan's mother received the call at 11:16 a.m. and immediately informed her husband before heading towards the school. The contrast between the children's everyday experiences and the sudden violence highlights the vulnerability of educational environments during armed conflicts.

The geographical and historical context of Minab is also discussed. Located in southeastern Iran, Minab has a distinctive historical, cultural, and agricultural identity. Students at Shajareh Tayyebeh came from both the town and surrounding rural communities, including areas within Minab County and Sirik. Consequently, the tragedy affected not only individual families but also a wider network of communities. This context demonstrates the broader social consequences of violence against educational institutions.

The memoir reviews international media reports and investigations concerning the attack and Makan's disappearance. Al Jazeera's report, published on April 23, 2026, describes the family's prolonged efforts to locate him. Despite searching for approximately seven weeks and following various leads, including reports about a blue jacket and a single shoe, his remains were not found. The Associated Press investigation used satellite imagery, videos, military maps, and eyewitness accounts to reconstruct the attack and examine the weapons involved and possible responsibility. The memoir also discusses Amnesty International's analysis, which raised concerns regarding the responsibility of U.S. forces and the protection of civilians. These reports underline the importance of independent investigations, transparent documentation, and accountability.

Another dimension of the memoir concerns the cultural and artistic responses to the tragedy. Literary works, poems, commemorative activities, theatrical productions, and artistic initiatives have contributed to preserving the children's memory. The symbolic representation of unfinished homework, empty graves, school belongings, and a single shoe reflects interrupted childhoods and unrealized aspirations. Initiatives such as «From Makan to Dakar» and the «Minab 168» emblem associated with Iran's participation in the 2026 FIFA World Cup illustrate how cultural and sporting platforms can communicate humanitarian messages and strengthen collective remembrance.

A particularly significant part of the memoir describes the decision of Makan's parents to transform their personal suffering into an international message of peace. Invited by the Japanese non-governmental

organization MOST, in cooperation with the Tehran Peace Museum, they travelled to Hiroshima to participate in the eighty-first anniversary commemoration of the atomic bombing on August 6, 2026. During their visit, they attended memorial ceremonies, visited the Hiroshima Peace Memorial Museum, and met the city's mayor, Kazumi Matsui. Their presence connected the experience of Minab with Hiroshima's historical memory and its international peace movement.

Makan's parents called for greater international attention to the tragedy and requested that the damaged school building be preserved, comparable to the Hiroshima Atomic Bomb Dome. Their proposal aimed to transform the school into a permanent historical and educational memorial, enabling future generations to understand the consequences of war. Japanese television networks and newspapers also reported on their visit, extending the family's message to wider international audiences. The memoir situates this initiative within MOST's longstanding humanitarian activities, particularly its cooperation with Iranian survivors of chemical weapons, the Tehran Peace Museum, and Japanese peace organizations.

In its final section, the memoir critically reflects on curriculum studies and the responsibilities of educational institutions. It argues that the COVID-19 pandemic, the suffering of children in Gaza, and the war against Iran have exposed significant limitations in the ability of established educational theories to address severe humanitarian crises. Despite extensive theoretical discussions concerning hidden, null, and other forms of curriculum, as well as peace, justice, equality, and freedom, educational research has not always translated these concepts into effective responses to the actual needs of students, teachers, and schools.

The central argument is that the experiences of Makan and the other children of Minab should encourage a fundamental reconsideration of curriculum theories, educational content, teacher education, and research methodologies. Students must become the central focus of educational research and decision-making. Schools should extend beyond knowledge transmission and academic achievement to cultivate empathy, human dignity, social responsibility, solidarity, and commitment to peace. Drawing on Saadi's humanistic vision of humanity as interconnected members of one body, the memoir emphasizes that indifference to the suffering of others is incompatible with genuine human values.

Ultimately, this memoir combines personal remembrance, historical documentation, international advocacy, and critical reflection on educational theory and practice. It calls for systematic documentation of the Minab tragedy, preservation of historical evidence, protection of children and schools during armed conflicts, and strengthening of peace education. Makan's unfinished dream of becoming a useful person for everyone thus becomes a lasting educational message: schools must nurture individuals who recognize the suffering of others, respect human dignity, and actively contribute to a more peaceful world.

Keywords: Makan Nasiri; Minab; Shajareh Tayyebeh Elementary School; Children and Armed Conflict; Peace Education; Curriculum Studies; Educational Ethics; Collective Memory; Hiroshima.

ISSN :2345-4938
eISSN: 2783-0640

سال سیزدهم، شمارهٔ ۲۷ بهار و تابستان ۱۴۰۵

۱-۱۴

https://www.jcstpicsa.ir

نظریه و عمل در برنامه درسی

انجمن مطالعات برنامه درسی ایران

سخن سردبیر

ماکان جان کجائی؟

زهرا گویا*

* استاد تمام گروه آموزش ریاضی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران. (سخن سردبیر). رایانامه:yahoo.com@zahra_gooya

اطلاعات مقاله

نوع مقاله:

سخن سردبیر

واژگان کلیدی:

ماکان نصیری، میناب، مدرسهٔ شجرهٔ طیبه، جنگ آمریکا و اسراییل علیه ایران، آمزش

چکیده

این نوشته، به ۱۶۸ پرندهٔ پُر آرزو و گل‌های پرپرشدهٔ مدرسه شجرهٔ طیبه میناب تقدیم شده‌است. زندگی هرکدام ازاین گل‌های پرپرشده، نیازمند بیان کردن است و باید که ماندگار بماند. ولی علت تمرکز بر ماکان نصیری این است که بنابر شواهد قطعی، باوجود تمام تلاش‌هایی که از طرف خانواده و مسئولان رسمی و محلی صورت گرفت، پیکر ماکان شناسایی نشد. حتی با نمونه‌برداری‌های دی‌اِن‌اِی و جستجوهای فراوان و بررسی هر نشانه‌ای، اثری به‌دست نیامد. به این‌دلیل ماکان شهیدی با «قبرخالی»، تبدیل به نماد جنایت آمریکا و اسراییل در ناجوانمردانه‌ترین جنگ تاریخ معاصر شد. بنابراین، ماکان دیگر تنها فرزند خانواده همیشه داغدار «نصیری» نیست، بلکه داغش تا ابد در دل تاریخ ایران ماندگار است و نماد ویرانگری جنگ و بی‌توجهی به حقوق کودکان و عبور از تمام مرزهای اخلاقی به‌سمت بی‌اخلاقی مطلق است. امید است که ماکان و فاجعهٔ مدرسه شجرهٔ طیبه، شروعی برای مستندسازی این حادثهٔ هولناک انسانی و اخلاقی شود و بتواند نقش مدرسه را در آموزش صلح و بیزاری از جنگ، جدی بگیرد.

استناد به این مقاله:

گویا زهرا (۱۴۰۵). ماکان جان کجائی؟!! *دوفصلنامه نظریه و عمل در برنامه درسی*. انجمن مطالعات برنامه درسی ایران؛ ۱-۱۴، ۱۴ (۲۷)

© انجمن مطالعات برنامه درسی ایران

ناشر: انجمن مطالعات برنامه درسی ایران

روایت ماکان

ماکان: مامان، دیروز خانممان گفت راجع به آرزوهایتان بنویسید.

مامان: چی نوشتی؟

ماکان: نوشتم که می‌خواهم آدم مفیدی برای همه باشم. مثل آتش‌نشان‌ها، معلم‌ها، پزشک‌ها، سربازها، صیادها و خلبان‌ها. یعنی انسان باشم!

مادرش ساعت شش صبح بیدارشد و لباس مدرسه‌اش را اتو زد و صبحانه‌اش را آماده کرد. آنگاه در حال خواب و بیداری که بود، صورتش را بوسید و گفت، عزیزم! پاشو! مدرسه‌ات دیر می‌شه! ماکان هم لقمه صبحانه‌اش را توی کیفش گذاشت و در حالی که برای مادرش بوس می‌فرستاد، با موتورِ برادر بزرگ‌ترش به مدرسه رفت (پدر ماکان، خبرگذاری ایلنا). وقتی ماکان از آرزو و علاقه به «مفیدبودن» گفت، مامان با رضایت، لبخندی زد و دانست که آنچه کاشته‌اند، درحال ثمردادن است! زیرا باور داشت که مقدمات زیست اخلاقیِ فرزندان، از خانه شروع می‌شود، در مدرسه تقویت می‌گردد و در جامعه و زندگی تداوم می‌یابد.

پس از آن که ماکان به مدرسه رفت، مامانِ ماکان با همسر و فرزندانش، در تکاپو برای ترتیب دادن یک شگفتانه برای روز تولدش بودند! چون می‌دانستند که او، آخرین فرزند خانواده است و اولین سالی بود که می‌خواست تولدش را با ورودش به مدرسه و آموختن و تلاش برای نزدیک شدن به رویایش که «مفید» بودن برای همه بود، جشن بگیرد.

انتخاب نام ماکان

مامان تمام دوران بارداری و تولد ماکان را با خود مرور می‌کرد که چقدر از آمدنش، همه خانواده خوشحال بودند. اسم «ماکان» را برایش انتخاب کردند؛ زیرا آن‌ها هم به عنوان والدین او، رؤیاهایی در سر داشتند! مادر به‌خاطر آورد که فرزند اول را «مصطفی» نامیدند تا به سیرهٔ نبی‌اکرم (ص) تأسی جوید و خوش‌یمنی و مسئولیت برای فرزندان بعدی بیاورد. دومی را «مانیا» نام‌گذاری کردند تا «ماندگار» و «خانه و سرا» و مأمن دیگران باشد و «شور و اشتیاقِ» بودن و سرزندگی و شادابی را برای خود و دیگران، به ارمغان بیاورد[1]. اما برای انتخاب اسمِ این فرزند، چه وسواسی به خرج‌دادند و می‌خواستند نامش، ویژه و ماندگار باشد.

پدر و مادر هم این آرزوها را برای کودکِ به‌دنیا نیامده داشتند که از همان کودکی نشان داد که سودای «مفیدبودن» در سر دارد. مادر و پدر ماکان شنیده بودند که ازنظر تاریخی، ماکان‌بن‌کاکی، یکی از سرداران دیلمی در قرن چهارم‌هجری بود که به جنگاوری، بلندپروازی، عمل‌گرایی، ائتلاف‌سازی و انعطاف‌پذیری مشهور بود که باوجود صلابت و رشادت، منعطف و اهل مشارکت و مؤانست با دیگران و موقع‌شناس باشد. این صفات، یکی از دلایل توجه آنان به نام «ماکان» شد که جنگجویی خوش‌نام بود و برای رسیدن به آرمانش، برنامه‌ریزی می‌کرد و مرحله‌به‌مرحله پیش می‌رفت و توانست از یک نیروی نظامیِ محلی، به قدرت‌سیاسی منطقه‌ای تبدیل شود. از قطران تبریزی (سدهٔ پنجم هجری قمری) شنیده بودند که ماکان، از «آرش» و «رستم» ارث برده بود:

به زخمِ تیر چو آرش، به زخمِ خشت چو ماکان به زخمِ گُرز چو رستم، به زخمِ تیغ چو نوذر

با توجه به شناختی که این پدر و مادر از معنا و جایگاه «ماکانِ تاریخی» پیدا کردند، نام آخرین فرزندشان را ماکان انتخاب کردند.

فاجعهٔ نهم اسفند

در نهم اسفند، ماکان و ۱۶۷ کودک دیگرِ مدرسهٔ شجرهٔ طیبه در میناب، صبحانه خورده و نخورده، خوشحال به مدرسه رفتند. معلمان و مدیر و مسئولان مدرسه، خوش‌رو و کودک‌شناس بودند و برای همین، بچه‌ها با شوق به مدرسه می‌رفتند. در آن روز، ظاهراً همه‌چیز عادی بود و موقعی که نیمهٔ اول کلاس‌ها تمام شد، بچه‌ها شادی‌کنان، به‌سوی حیاط مدرسه دویدند. کلاس ماکان

[1] در یک مصاحبه، پدر ماکان گفته بود که چهار فرزند داشتند. ولی تا موقع نوشتن این یادداشت، سند معتبری در این مورد، به‌دست نیامد.

هم ساعت پس از زنگ تفریح، ورزش داشتند و به‌این‌دلیل، در حیاط با معلمشان ماندند. ولی مسئولان مدرسه با وجود پشت‌سر گذاشتن جنگ ۱۲ روزه و تصور این‌که دیگر جنگی نخواهد شد، دل‌آرام نبودند و اگرچه به زبان نمی‌آوردند و از نظر روحی، خود را تقویت می‌کردند، احتمالِ جنگ را رد نمی‌کردند و در همان حال، خود را تسلی می‌دادند. شادروان قیصر امین‌پور، با زیبایی این حالت خوف و رجا و امید را توصیف کرده است:

سراپا اگر زرد و پژمرده‌ایم ولی دل به پاییز نسپرده‌ایم
چو گلدانِ خالی، لب پنجره پُر از خاطرات تَرَک خورده‌ایم
اگر داغ دل بود، ما دیده‌ایم اگر خون دل بود، ما خورده‌ایم
اگر دل دلیل است، آورده‌ایم اگر داغ شرط است، ما برده‌ایم
اگر دشنهٔ دشمنان، گردنیم! اگر خنجر دوستان، گُرده‌ایم!
گواهی بخواهید، اینک گواه همین زخم‌هایی که نشمرده‌ایم!
دلی سربلند و سری سر به زیر از این‌دست، عمری به‌سر برده‌ایم

در مدرسه، بچه‌های کلاس ماکان در حال جست‌وخیز بودند و با معلم کلاسشان، ورزش می‌کردند که ناگهان اوضاع تغییرکرد! معلوم شد که حمله موشک‌های آمریکا، شروع شده است. فوری معلمان و مسئولان مدرسه تلاش کردند تا با خانواده‌ها تماس بگیرند و به آن‌ها خبر دهند که سریع به مدرسه بروند و فرزندانشان را به خانه ببرند. مادر ماکان، ساعت ۱۱:۱۶ تماس را دریافت کرد و با خبرکردن همسرش، به‌سوی مدرسه روان شدند.

ویژگی میناب

منطقه میناب حدود ۳۲۵ سال پیش از میلاد، در متون جغرافیاییِ یونانی شناخته شده بود و در دوره اسکندر، یکی از حوزه‌های بسیار قدیمیِ سکونت در جنوب‌شرق ایران بوده است. با بررسی زبان‌های میناب، هرمز، مُکران، جاسک و بندرعباس، تصویر جالبی از لایه‌های ایرانی، یونانی، عربی و زبان‌های محلی جنوب ایران در نام‌های جغرافیاییِ این منطقه پیدا می‌شود. به‌گفتهٔ (پاتس[1]، ۲۰۰۴)، ساحل جنوب ایران از نظر نام‌های جغرافیایی، لایه‌های بسیار متفاوتی را حفظ کرده‌است؛ بعضی نام‌ها مربوط به قبل از اسلام هستند، بعضی به دوره اسلامی تعلق دارند و بعضی حاصل جابه‌جایی شهرها و مراکز تجاری‌اند. میناب، هرمز و بندرعباس، سه نام برای سه مرحلهٔ متفاوت از یک شبکه تاریخیِ واحدِ ساحل جنوب ایران هستند و مکران و جاسک، این شبکه را به‌سمت شرق و سواحل بلوچستان ادامه می‌دهند. احتمالاً به‌سبب درهم‌تنیدگی فرهنگ‌ها و زبان‌ها و سخاوت دریا و حاصل‌خیزی این شهر کوچک با جمعیتی حدود ۸۰،۰۰۰ نفر[2]، باعث جذب مهاجران از سراسر ایران و منطقه شده و این شهر کوچک، یکی از قطب‌های کشاورزی منطقهٔ وسیعی از ایران شده است. پدر ماکان هم از خمینی‌شهرِ اصفهان به میناب رفته بود.

شهرستان میناب، شامل روستاهای زیادی است و جمعیت آن حدود ۲۳۰،۰۰۰ نفر است. دانش‌آموزان بسیاری برای تحصیل، روزانه بین روستاهای خود و شهر میناب، رفت‌وآمد می‌کنند. بندرکلاهی، کرگان، کنارجو، کلاوی، گبرانی و شهرستان سیریک، جزو روستاهای اصلی شهرستان میناب است. در مدرسهٔ شجریهٔ طیبه واقع در شهر میناب، افزون بر کودکان شهر میناب، شامل افرادی از روستاهای شهرستان میناب و سیریک است.

---

[1] Potts

[2] در آخرین سرشماری منتشرشده در سال ۱۳۹۵، جمعیت شهر میناب حدود ۷۳۰۰۰ نفر اعلام شد. سرشماری جدید در سال ۱۴۰۵ درحال انجام است و آمار جدید هنوز قطعی نشده است. بدین‌سبب عدد ۸۰۰۰۰ نفر، تنها یک تخمین است.

گزارش‌های منتشرشده درمورد ماکان

فاجعهٔ مدرسهٔ شجرهٔ طیبهٔ میناب و نماد آن ماکان نصیری، توسط بیشتر خبرگزاری‌های معتبر جهان، پوشش داده شد. دراین بخش، سه گزارش به اختصار مرور می‌شود.

گزارش الجزیره: ماکان، کودکی که پیکرش پیدا نشد

الجزیره در ۲۳ آوریل ۲۰۲۶ (سوم اردیبهشت ۱۴۰۵)، گزارشی از وضعیت ماکان منتشر کرد[1] و در آن، یادآور شد که ابتدا خانوادهٔ وی، امیدوار بودند که شاید ماکان پس از اولین حمله موشک‌ها، از مدرسه سریع خارج شده باشد و به‌همین دلیل، پدرش به‌همراه چند عضو دیگر خانواده، تا ساعت ۲:۳۰ صبح روز بعد، به جستجو ادامه دادند که نتیجه‌ای نداشت. آن‌ها بازهم تلاش کردند و هرکس نشانی می‌داد، پیگیری می‌کردند. برای نمونه، در روز سی‌وهشتم، یک لنگه کفش یافتند که احتمال می‌رفت متعلق به ماکان باشد. یا این‌که در این گشتن‌ها، کسی گفت که اثری از یک ژاکت آبی یافته است که مادرش گفته بود ماکان صبح با آن به مدرسه رفته است که آن هم ناامیدکننده بود. بالاخره پس از هفت هفته جستجو برای یافتن اثری از پیکر ماکان، هیچ نشانی یافت نشد و پروندهٔ او به‌عنوان «شهید بی‌قبر»، مختومه اعلام شد.

آسوشیتدپرس: بازسازی حمله و سرنوشت کودکان

.

آسوشیتدپرس در گزارشی تحقیقی، به کمک تصویرهای ماهواره‌ای، ویدئوها، نقشه‌های نظامی و روایت‌های شاهدان، به بازسازی حمله پرداخت. گزارش از آثاری مانند کوله‌پشتی‌های کوچک، نقاشی‌های کودکان و بقایای انسانی در محل سخن می‌گوید . تمرکز اصلی آن بر چگونگی حمله، شواهد مربوط به سلاح‌های استفاده‌شده و مسئولیت احتمالی نیروهای آمریکایی است؛ نه زندگی شخصی ماکان به‌تنهایی. این گزارش به‌روشن‌شدن زمینه حادثه کمک می‌کند، اما به‌تنهایی مدرکی درباره محل دقیق ماکان در لحظه حمله یا علت پیدا نشدن پیکرش نیست.

[1] https://www.aljazeera.com/news/2026/4/23

گزارش سازمان عفو بین‌الملل

سازمان عفو بین‌الملل با تحلیل تصاویر ماهواره‌ای، عکس‌ها، ویدئوها و اظهارات منابع مختلف، نتیجه گرفت که شواهد از مسئولیت نیروهای آمریکایی در حمله و کوتاهی احتمالی در رعایت احتیاط‌های لازم برای حفاظت از غیرنظامیان حکایت دارند. این سازمان، خواستار انتشار نتایج تحقیقات و پاسخ‌گویی مسئولان شد و تأکید نمود که به‌دلیل محدودیت دسترسی به شاهدان و خانواده‌ها، نمی‌تواند مستقلاً، همه جزئیات را تأیید کند.

بازتابِ ماکان در ورزش: نماد کودکانی که قربانی جنگ شدند

خبرگزاری‌های بین‌المللی و منطقه‌ای از تصمیم کمیته ملی المپیک ایران برای پیونددادن نام ماکان با حضور هیئت ایران در بازی‌های المپیک جولنان داکار ۲۰۲۶ گزارش داده‌اند. عنوان نمادین «از ماکان تا داکار» قرار بود یاد او را در رویدادی بین‌المللی زنده نگه دارد. همچنین، نشان پشت لباس تیم فوتبال ایران در بازی‌های جام جهانی فوتبال ۲۰۲۶، «میناب ۱۶۸» بود. در توضیح این ابتکار، رئیس فدراسیون ابراز کرد که «رسالت ما، حضور در جام جهانی به نام «میناب۱۶۸» بود. وی در ادامه افزود که «همه می‌دانید ۱۶۸ کودکِ در حال تحصیل که همگی کمتر از ۹ یا ۱۰ ساله بودند، بدون مقدمه و بحث قبلی، در حالی که کشور ما در حال مذاکره بود، یک‌باره و در شرایطی که سر کلاس درس خود بودند، هدف بمباران قرار گرفتند و همگی به شهادت رسیدند. از پسربچه‌ای به نام ماکان نصیری تنها یک جفت کفش باقی ماند و هیچ اثر دیگری از او پیدا نشد. رسالت ما این بود که تیم‌مان با نام «میناب ۱۶۸» در جام جهانی شرکت کند» (سایت رسمی فدراسیون فوتبال، ۱۴۰۵/۰۳/۲۴).

ماهیت ادبیات تولیدشده پیرامون ماکان نصیری

درباره ماکان نصیری پس از حمله به مدرسه شجرهٔ طیبهٔ میناب در ۹ اسفند ۱۴۰۴، مجموعه‌ای از شعرها، مرثیه‌ها، روایت‌های ادبی، طرح‌های داستانی و فیلم‌نامه، آثار نمایشی و نوشته‌های یادبود شکل گرفته است. این مجموعه شامل پیکر پیدا نشده، قبرخالی، یک لنگه کفش باقی‌مانده، دفترهای مشق خون‌آلود و پاره‌پاره شده و آرزوهای ناتمام کودکانه این مدرسه است. یکی از هدف‌های اصلی این فعالیت‌ها این است که شهادت ماکان و ۱۶۷ گل پرپرشدهٔ مدرسهٔ شجرهٔ طیبه، تنها به سوگواری‌ها ختم نشود و این فاجعه،

تبدیل به حافظهٔ جمعی ایرانیان و جهانیان بشـود که یک نمونهٔ آن، رویداد «مشـق ناتمام» بود که اسـتعاره‌ای برای ناتمام ماندن تلاش‌های کودکان این مدرسه برای «مفیدبودن» است.

افشین علا، شعری با عنوان «برای یوسف گم‌گشته میناب» (۵ اردیبهشت ۱۴۰۵) سروده و آن را به ماکان تقدیم کرده است (ایلنا):

غمت تاب و طاقت ز پاکان گرفت — قـرار از دل سینـه‌چـاکان گـرفت
نـه تنـها ز مـادر، نـه تنـها پـدر — توان، هفت پشت از نیاکان گرفت
هلاکو نَبُرد این قـراری که غـرب — ز ما خـیلِ‌از غـم، هلاکـان گرفت
از آن روز، خَلقـی مـداوم گریست — چوباران که‌هرشب کماکان گرفت
نشـانت ندیدند زان رو که اشـک — رهِ دیـدهٔ شـرمنـاکـان گـرفـت
نشـان تـو بـایـد در آئینـه‌هـا — نه ازخفته درخون‌و ماکـان گرفت
سـراغ تـو را بـایـد از دشـت‌هـا — میـان بلـوطان و تـاکان گـرفت
تو پنـهان شـدی از نظـرها ولـی — تمـام وطـن، عطـر ماکان گرفت

سفر مادر و پدر ماکان به ژاپن در سالگرد بمباران هیروشیما

مادر و پدر ماکان باوجودی که هیچ اثری از پیکر فرزند هفت ساله‌شان یافت نشد و تنها یک لنگه کفش از او یافته شد، به‌جای انتقام‌جویی و انتقام‌خواهی، ترجیح دادند تا برای ترویج صلح، به ژاپن سفر کنند. این سفر، به دعوت سازمان مردم‌نهاد و صلح‌طلب «موسـت[1]» در هیروشـیما و همکاری موزه صـلحِ تهران انجام شـد. دعوت از خانوادهٔ ماکان نصـیری به هیروشـیما نیز در راسـتای فعالیت‌های قبلی این سازمان و حمایت از قربانیان سلاح‌های شیمیایی در ایران در دودههٔ گذشته، با همکاری نهادهای ایرانی بود.

در این سفر، گروهی از جانبازان، هنرمندان، مستندسازان، استادان دانشگاه و فعالان فرهنگی آن‌ها را همراهی کردند. همچنین پشـتیبانیِ حوزه هنری، وزارت امورخارجه، سفارت جمهوری‌اسلامی‌ایران در ژاپن و رایزنی فرهنگی ایران در ژاپن، تسـهیل‌کنندهٔ این سـفر بودند. سـازمان موسـت بیش از دو دهه با ایرانیانِ آسـیب‌دیده از سـلاح‌های شـیمیایی و پیامدهای جنگ تحمیلی با موزهٔ صـلح مرتبط بوده و هرسـال، گروهی از ایرانیان را به مراسـم سـالگرد بمباران هیروشـیما که در «پارک یادمان‌صلح» برگزار می‌شـود، دعوت می‌کند. پدرومادر ماکان هم با همراهان خود، در ۱۵ مرداد ۱۴۰۵ (شـشـم آگوسـت ۲۰۲۶) و هم‌زمان با هشـتادویکمین سـالگرد بمباران اتمی هیروشـیما، در آن مراسـم شـرکت کردند. در همان‌روز، شـبکهٔ تلویزیونی آسـاهی ژاپن در «برنامه صـبح[2] »، یک گزارش حدود ۱۶ دقیقه‌ای[3] درباره میناب و لامرد پخش کرد. در اهمیت این حضـور همین بَس که مادر و پدر ماکان، روایت خود را به شهری بردند که حافظهٔ تاریخی آن، با قربانیان بمباران و جنبش جهانی صلح پیوند خورده است.

دیدار با شهردار هیروشیما

در این سـفر، پدر و مادر ماکان در جشـنوارهٔ فیلم صـلح شـرکت کردند، از موزهٔ یادبود صـلح بازدید نمودند و پس از شـرکت در برنامه‌های هشـتادویکمین سـالگرد بمباران اتمی و حضـور در یادمان‌های صـلح هیروشـیما، در دیداری رسـمی با کازومی ماتسـویی

[1] MOST
[2] Morning Show
[3] گزارش تفصیلی تسنیم، ۱۹ مرداد ۱۴۰۵ (۱۰ آگوست ۲۰۲۶) منتشر شد.

شـهردار این شـهر، ملاقات نموده[۱] و راجع به اثرات جنگ بر کودکان و غیرنظامیان، صـحبت کردند (خبرگزاری تسـنیم، 19 مرداد ۱۴۰۵).

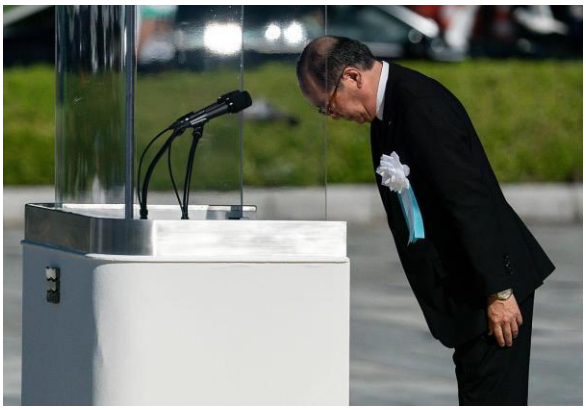

در این دیدار، آسیه راهی‌نژاد (مادر ماکان نصیری) به نمایندگی ازطرف گروه ایرانی، گزارشی کوتاه از حادثه مدرسه میناب به حاضران در مراسم ارائه کرد. وی با تأکید بر این‌که خانواده‌اش خواستار روشن‌شدن ابعاد حادثه و سرنوشت فرزندشان است، بیان نمود که من و همسرم (سیروس نصیری) به ژاپن آمده‌ایم تا صدای فرزندمان و کودکانی را که قربانی جنگ می‌شوند، به گوش جهانیان برسانیم و نگذاریم که این اتفاق هولناک، به فراموشی سپرده شود. مامان ماکان با اشاره به تجربه تاریخی مردم هیروشیما، بر ضرورت جلوگیری از تکرار فجایع جنگ علیه غیرنظامیان تأکید نمود و گفت که انتظار می‌رفت یادآوری قربانیان هیروشیما، هشداری برای جهان امروز و مانعی در برابر تکرار رنج کودکان در جنگ‌های جدید باشد. وی خاطرنشان کرد که افکار عمومی جهان، باید درباره سرنوشت این کودکان مطالبه‌گری کند تا از تکرار چنین فجایعی جلوگیری شود و اعلام کرد که برای روشن‌شدن حقیقت و رساندن صدای ماکان و ۱۶۷ کودک شهید مدرسه شجرهٔ طیبه، به هر نقطه‌ای از جهان برود تا به بیداریِ وجدان عمومیِ افکارعمومی کمک کند. در پایان این دیدار، خانم آهی‌نژاد، نسخه‌ای از مستند «فرشتگان میناب هنوز حاضرند» را با روایت پرویز پرستویی و زیرنویس ژاپنی، به شهردار هیروشیما[۲] اهدا کرد.

جشنواره فیلمِ صلح و دوستی ایران و هیروشیما

موست درسال ۱۹۹۴ و به همت شیزوکو تسویا[۳]، در قالب یک سازمان غیردولتی در هیروشیما، شکل گرفت و هدف آن، پیوند بین ملت‌ها و انسان‌ها اعلام شد. نام این سازمان، سرواژه‌های انگلیسی M، O، S و T نیست، بلکه از واژهٔ روسی «موست[۴]» به معنای «پل» گرفته شده است[۵]. در سایت رسمی سازمان، علت وام‌گرفتن این واژه از زبان روسی به صراحت بیان نشده است، ولی حدس و گمان‌هایی وجود دارد که معاینات پزشکی همسر خانم تسویا در روسیه، انگیزه آغاز فعالیت‌های پزشکیِ خارج از ژاپن برای وی بوده است و برای همین، از «پل» در زبان روسی برای این سازمان استفاده کرد. افزون براین، پدر همسر وی، یادمان دکتر ژونو را در پارک یادبود صلح هیروشیما حک کرده بود و تسویا از کودکی، با داستان کمک‌رسانی دکتر مارسل ژونو به قربانیان بمباران هیروشیما آشنا شده بود.

---

[۱] من و همکارم خانم دکتر سهیلا غلام‌آزاد که از ۲۳ تا ۲۸ جولای ۲۰۰۰ (دوم مرداد تا هفتم مرداد ۱۳۷۹)، برای شرکت در بیست‌وچهارمین کنفرانس بین‌المللی روانشناسی آموزش ریاضی (PME 24) به هیروشیما رفته بودیم، به پارک یادبود صلح رفتیم و سنگینی آن بمباران فاجعه‌بار را با تمام وجود حس کردیم. پارک در سکوت کامل بود و درناهای کاغذی که نماد صلح هستند، همه‌جا دیده می‌شدند. سکوتی فشاردهنده و سنگین.

[۲] شهردار هیروشیما هم دو عمهٔ خود را در بمباران هیروشیما از دست داده بود.

[3] Shizuko Tsuya

[4] MOCT

[۵] سیریلیک (Cyrillic / Кириллица) خطی است که زبان روسی با آن نوشته می‌شود. حرف **C** در الفبای سیریلیک شبیه حرف C لاتین است، اما صدای «س» می‌دهد و بدین‌سبب، نوشتن نام این سازمان MOCT و تلفظش «موست» است (モースト).

ارتباط سازمان موست با یادمان دکتر مارسل ژونو

دکتر مارسل ژونو (۱۹۰۴–۱۹۶۱) پزشک سوئیسی و نمایندهٔ ارشد کمیتهٔ بین‌المللی صلیب سرخ در ژاپن، در نُه آگوست ۱۹۴۵، به هیروشیما رفت تا وضعیت اسیران جنگیِ متفقین را بررسی کند. پس از آشنایی با ویرانی‌های وسیعِ ناشی از بمباران اتمی هیروشیما، از ستاد فرماندهی کل نیروهای متفقین درخواست کمک کرد و در آستانهٔ پایان جنگ‌جهانی‌دوم در هشت سپتامبر، همراه با ۱۵ تُن دارو و اقلام و تجهیزات پزشکی به هیروشیما رفت و به درمان قربانیان بمباران پرداخت. این یادمان به پاس خدمات بشردوستانه وی، به‌دست پدر همسر خانم تسویا ساخته شد و در پارک یادمان صلح نصب شد. بر روی این یادمان، جمله‌ای از دکتر ژونو حک شده است که نوشته است، «فریاد هزاران تن، یاری شما را می‌طلبد».

ارتباط بین این سازمان با موزهٔ صلح و سایر نهادهای فعال برای ترویج صلح، تنها یک همکاری نمادین یا فرهنگی نیست و فعالیت‌های میدانی بسیاری هم انجام شده است. به‌طور خاص، شیزوکو تسویا ، رئیس هیئت‌مدیره موست، در سال ۱۳۷۳ (۱۹۹۴)، به‌عنوان عضو طرح «مأموریت جهانیِ صلح هیروشیما» به ایران آمد و با انجمن حمایت از قربانیان سلاح‌های شیمیایی، دیدار کرد[1]. تسویا نقل می‌کند که یکی از قربانیان به او گفته بود که «همه هیروشیما را می‌شناسند، اما هیچ‌کس ما را نمی‌شناسد». این گفته چنان عمیق در وجود خانم تسویا جای گرفت که مصمم شد صدای قربانیان شیمیایی ایران را از هیروشیما، به جهان برساند و چنین بود که جهت‌گیری فعالیت‌های بعدی سازمان به این سمت متمایل شد و از کمک‌های پزشکی فراتر رفت. از آن پس، «شناساندن رنج قربانیان ایرانی و ایجاد ارتباط میان آنان و بازماندگان بمباران اتمی هیروشیما»، جزو فعالیت‌های اصلی این سازمان قرارگرفت و ارتباط عمیق‌تری بین فعالان صلح در ژاپن و ایران ایجاد کرد.

مهم‌ترین فعالیت‌های مشترک سازمان موست در ارتباط با ایران

سال ۱۳۸۴ (۲۰۰۵)

- دعوت از قربانیان ایرانیِ سلاح‌های شیمیایی به هیروشیما با برنامه‌های زیر:
  - بازدید از جزیره اوکونوشیما و موزه گازهای سمی؛
  - شرکت در مراسم یادبود قربانیان بمباران اتمی هیروشیما در ششم آگوست؛
  - دیدار با بازماندگان بمباران اتمی؛
  - دیدار با شهردار هیروشیما؛
  - شرکت در جشنواره فیلم «عشق و صلح هیروشیما ـ ایران
  - برگزاری یک کنفرانس بین‌المللی پزشکی درباره قربانیان سلاح‌های شیمیایی
  - سفر به شهر سردشت که جمعیت زیادی در آن شهر، جزو قربانیان این سلاح‌ها بودند.

[1] در سال ۲۰۲۳، ایران به پاس ۲۰ سال فعالیت خانم تسویا در حمایت‌های پزشکی از قربانیان ایرانیِ سلاح‌های شیمیایی و رساندن پیام صلح به جهان، از ایشان طی مراسمی که در سفارت ایران در توکیو برگزار شد، تقدیرنامه‌ای اهدا کرد.

سال ۱۳۸۵ (۲۰۰۶)

- شرکت شش نفر از قربانی‌های سلاح‌های شیمیایی، یک پزشک و دو مترجم ایرانی برای حضور در مراسم صلح و بازدید از بیمارستان دانشگاه هیروشیما و اوکونوشیما- محل تولید گازهای سمی ارتش ژاپن پیش از جنگ جهانی دوم به‌منظور دیدن اثرات تولید و استفاده از سلاح‌های شیمیایی در ژاپن و ایران؛
- ملاقات چند عضو سازمان موست با قربانیان سلاح‌های شیمیایی در تهران، اراک و کرمانشاه؛
- اهدای کمک مالی به شهرداری تهران برای ساخت یادمان قربانیان سلاح‌های شیمیایی در ایران به شهردار تهران؛

سال ۱۳۸۶ (۲۰۰۷)

- شرکت نمایندگان سازمان در مراسم رونمایی از یادمان قربانیان سلاح‌های شیمیایی؛
- افتتاح موزه صلح تهران؛
- بررسی وضعیت قربانیان در قم و کرمانشاه؛

سال ۱۳۸۷ (۲۰۰۸)

- رفتن سه پزشک و یک پرستار ایرانی برای گذراندن نخستین دوره آموزش پزشکی در ژاپن و بازدید از بخش پزشکی دانشگاه هیروشیما، بنیاد تحقیقات اثرات تشعشع، انجمن پرستاری هیروشیما، بیمارستان‌های استان و درمانگاه تسویا؛

سال ۱۳۹۲ (۲۰۱۴-۲۰۱۳)

- سخنرانی آموزشیِ یک متخصص ژاپنی در بیمارستان ساسان تهران درباره مراقبت و پرستاری در منزل؛
- پیشنهاد برگزاری جشنواره فیلم ایران در هیروشیما و شکل‌گیری جشنواره «عشق و صلح هیروشیما ـ ایران» پس از نمایش ویژه انیمیشن «ژونو» در جشنواره بین‌المللی فیلم فجر؛
- مرتبط کردن تجربه قربانیان ایرانی و ژاپنی توسط این جشنواره و فراهم کردن امکان روایت تجربه قربانیان و انتقال پیام صلح به نسل‌های بعدی؛

سال ۱۳۹۶ (۲۰۱۷)

- رفتن پرستاران بیمارستان ساسان برای آموزش در چهار بیمارستانِ شهر هیروشیما؛
- درمان قربانیان گاز توسط سازمان و تبادل علمی با دانشگاه علامه طباطبایی و بیمارستان ساسان در ماه فوریه؛

سال ۱۴۰۴ (۲۰۲۵)

- تقدیر از سازمان موست و تأکید برتداوم همکاری با موزه صلح تهران و ارائه گزارش آن توسط سفارت ژاپن در ایران؛
- اهدای تقدیرنامه رئیس نمایندگی دیپلماتیک ژاپن به موست در سفارت ژاپن در تهران و قدرشناسی از تلاش‌های این سازمان برای افزایش آگاهی درباره آسیب‌های سلاح‌های کشتارجمعی و حمایت از قربانیان، از طریق ارتباط انسانی میان قربانیان شیمیایی ایران و بازماندگان بمباران اتمی هیروشیما.

سال ۱۴۰۵ (۲۰۲۶)

- دعوت از مادروپدر ماکان نصیری برای شرکت در هشتادویکمین مراسم یادبود قربانیان بمباران هیروشیما.

مراسم سالگرد بمباران اتمی هیروشیما و دیدار با شهردار آن

کازومی ماتسویی شهردار هیروشیما ، در مراسم یادبود قربانیان بمباران اتمی هیروشیما، با سیروس نصیری و آسیه راهی‌نژاد ، پدر و مادر ماکان ملاقات کرد و خطاب به جمعیتی که آنجا بود، از تلاش گروه‌های مردمی و صلح‌طلب هیروشیما و موزه صلح تهران برای

انجام این سفر و تداوم ارتباط بین فعالان صلح دو کشور قدردانی کرد و همان‌روز، شبکهٔ تلویزیونی آساهی نیز، گزارشی تصویری درباره فاجعهٔ مدرسهٔ شجرهٔ طیبه در میناب، منتشر کرد.

درخواست والدین ماکان از شهردار هیروشیما

در این مراسم که روز ۶ آگوست در پارک صلح اجراشد، مادر ماکان از شهردار هیروشیما خواست تا درباره سرنوشت فرزندش و ابعاد حادثه مدرسه میناب، حساسیت نشان دهد و اجازه ندهد این واقعه فراموش شود (خبرگزاری تسنیم). والدین ماکان همچنین از همراهان و حامیان ژاپنی‌شان خواستند که ساختمان مدرسه میناب، مانند گنبد بمب اتمی هیروشیما، به همان شکل تخریب‌شده حفظ شود تا نسل‌های آینده بتوانند محل وقوع حادثه را ببینند و درباره پیامدهای جنگ بیاموزند تا از یک یادبود شخصی فراتر رفته و به حافظه عمومی تبدیل شود.

بازتاب سفر خانوادهٔ ماکان در رسانه‌های ژاپن

تلویزیون ملی ژاپن، گزارشی تصویری با عنوان «۸۱ سال پس از بمباران اتمی؛ والدین ایرانی که پسر هفت‌ساله‌شان را در حمله هوایی از دست دادند، پیام صلح خود را در هیروشیما رساندند»، نشان داد.

تلویزیون محلی هیروشیما نیز، گزارشی تفصیلی از سخنان پدر و مادر ماکان، تصویرهای مدرسه میناب و مراسم یادبود کودکان منتشر کرد. در این گزارش، مادر ماکان از لباس آبی و یک لنگه کفشی گفت که از پسرش باقی مانده است.

.شبکه عمومی ژاپن در برنامه خبری با عنوانی درباره تجربه والدین ایرانی که فرزندشان را در حمله موشکی از دست داده‌اند، گزارشی حدود دوازده دقیقه پخش کرد. گزارش بر تجربه والدین در هیروشیما و تلاش آن‌ها برای تبدیل رنج شخصی به پیام عمومی صلح متمرکز بود. افزون براین، روزنامه ژاپنی ماینیچی نیز گزارشی درباره حضور والدین ماکان در مراسم یادبود و رساندن پیام خانواده به جهانیان و پیدا نشدن پیکر او منتشرنمود. والدین ماکان در هیروشیما، توانستند مستقیماً با مخاطبان ژاپنی سخن بگویند و تجربه خانوادگی خود را تبدیل به آگاهی عمومی و بیداری وجدان‌ها کنند. مطالبهٔ آنان این بود تا شواهد و مکان حادثه و ساختمان مدرسه، حفظ شود و آن فاجعه، مستندسازی شود.

میراث ۱۶۸ کودک میناب برای دوباره‌نگری در نظریه‌های برنامهٔ درسی و روش‌شناسی پژوهش‌های این حوزه

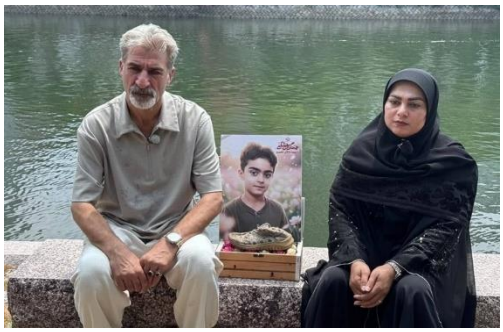

در چند دههٔ اخیر، نظریه‌های بسیاری درمورد برنامهٔ درسی مطرح شده و با توسعهٔ رشتهٔ مطالعات برنامهٔ درسی، ناگهان در شرق و غرب عالم و از معروف‌ترین دانشگاه‌های جهان گرفته تا مهجورترین و محروم‌ترین دانشگاه‌های حضوری و مجازی، با آن نظریه‌ها مشغول شدند و مجله‌های تخصصی رشته آن‌ها را منتشرنموده و مخاطب جهانی یافتند. اندیشمندان این رشته، با توجهی اندک به واقعیت، از سازه‌های نظری رنگ و وارنگ استفاده کردند و بسیاری را در جهان، دنباله‌رو خود نمودند. برای نمونه، مفاهیمی چون برنامه درسی پوچ و آشکار و پنهان و زائد و متراکم و چاق و لاغر و چه و چه، هرچند یک‌بار فضا را به خود اختصاص دادند و چون آونگ، از یک انتها به انتهای دیگر نوسان داشتند. مشکل اصلی این بود که با این همه ابزار نظری، آموزش مدرسه‌ای براساس واقعیت و امکانات و ایدئولوژی‌ها و محدودیت‌های نظری و عملی، بیشترین تأثیر را بر جامعه گذاشتند و پژوهشگران به کار خود مشغول! ولی در کمتر از یک دهه، همهٔ این بحث‌ها با همه‌گیری کووید-۱۹ و نسل‌کشی غزه و جنگ تحمیلیِ دو قدرت بزرگ نظامی جهان برعلیه مردم ایران، چالش‌های بزرگی برای آموزش در کلان آن، به‌وجود آورد و ناتوانی نظریه‌ها را در عمل، برای رویارویی با مسائل و مشکلات آموزش و مدرسه و معلمان و دانش‌آموزان را نشان داد. دیدگاه‌های نظری درمورد انواع برنامه‌های درسی پیرامون صلح، عدالت آموزشی، قومیت‌ها، آزادی و برابری و مساوات و چه و چه، در عمل نتوانستند کشتی آموزش را به سر منزل مقصودی برسانند که آموزش‌دیدگان آن، «انسان»هایی باشند که به قول شیخ اجل سعدی، این حس را داشته باشند که،

من از بینوایی نِیَم روی زرد　　غم بینوایان رخم زرد کرد

و عمیقاً باور داشته باشند که؛

بنی آدم اعضای یک‌دیگرند　　که در آفرینش ز یک پیکرند
چو عضوی به درد آورد روزگار　　دگر عضوها را نماند قرار
تو کز محنت دیگران بی‌غمی　　نشاید که نامَت نهند آدمی

ماکان و کودکان پرپرشده میناب و قربانیان نسل‌کشی غزه، باید و باید که زمینه‌های تحولی عظیم را در رشتهٔ مطالعات برنامهٔ درسی، محتوای درسی، آموزش معلمان در پیرامون با قراردادن دانش‌آموزان در مرکز و مدار این پژوهش‌ها باشد.

سپاسگزاری

نویسنده از ابزارهای زبانیِ مبتنی بر هوش مصنوعی و به‌ویژه چت‌جی‌پی‌ت و چند سایت دیگر برای دسترسی به اخبار و اطلاعات و راستی‌آزمایی آن‌ها استفاده کرده است. با این‌حال، مسئولیت انتخابِ منابع پیشنهادشده، برعهدهٔ نویسنده است. لازم به توضیح است که تمام اصلاحات و پیشنهادهای ارائه‌شده از سوی این ابزارها، توسط نویسنده بررسی شده‌اند تا از صحت آن‌ها اطمینان حاصل شود.

منابع

خبرگزاری‌های ملی و بین‌المللی

گنجور، قطران تبریزی (سدهٔ پنجم هجری قمری)

امین‌پور، قیصر. (). دل به پاییز، نسپرده‌ایم.

https://www.aljazeera.com/news/2026/4/23.

Potts, Daniel Thomas. "HORMUZ i. PRE-ISLAMIC PERIOD." *Encyclopaedia Iranica*. Published December 15, 2004. https://www.iranicaonline.org/articles/hormuz-i/

In Fars Province [Master's thesis, University of Shiraz, Shiraz, Iran]. [In Persian]